

1. Obiekt

POZOSTAŁOŚCI FORTYFIKACJI DWORU SIENIAWSKICH

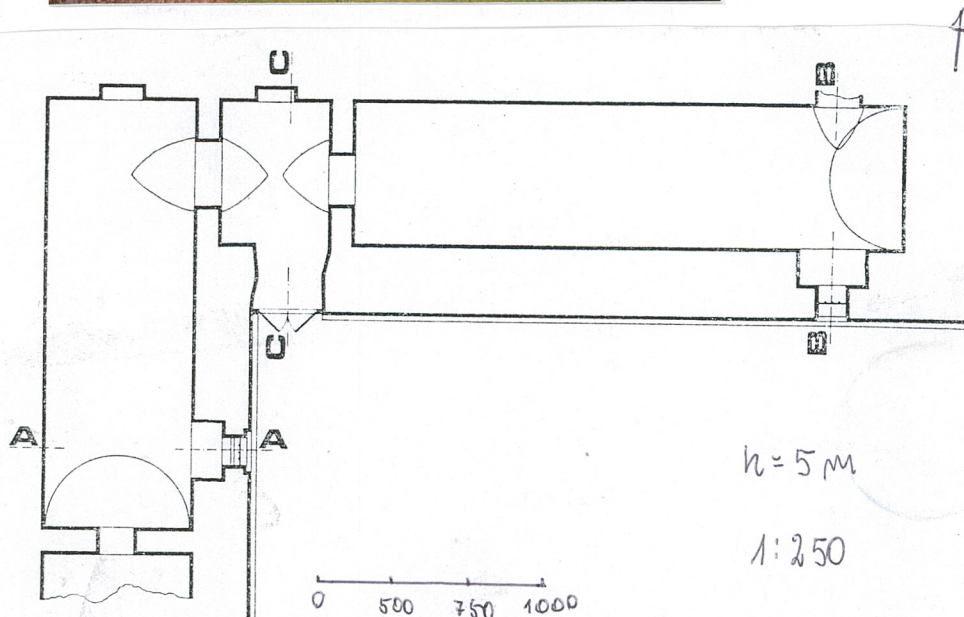
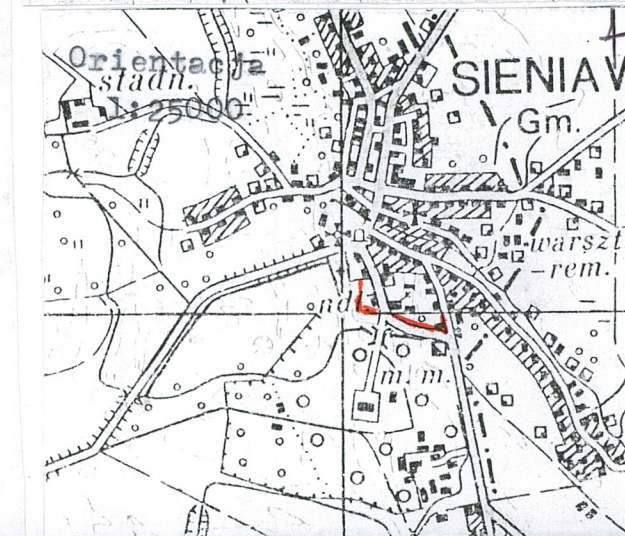
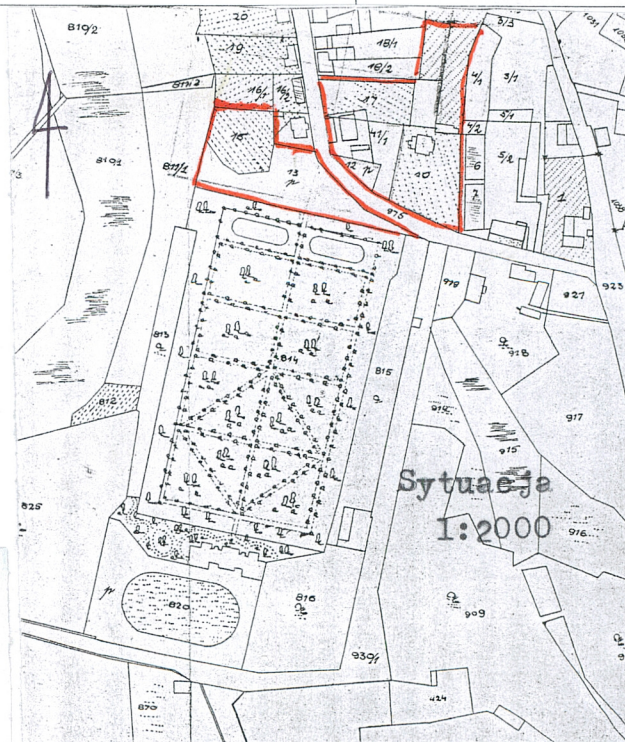
2. Czas powstania

1664-1680 r.

3. Miejscowość

SIENIAWA

11. Zdjęcia , rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

Ryc. 38. Sieniawa. Rzut poziomy zachowanej części kazamat pod wałem kurtyny i bastionu od południowo-wschodniej strony fortalicji. Według: materiałów inwentaryzacyjnych wykonanych w IHAiKZ w 1968 roku

4. Adres SIENIAWA, ul. Kopernika 6
nr ew. działek 1036,1037,1075,

nr. Hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo podkarpackie

gmina Sieniawa

6. Poprzednie nazwy miejscowości

j.w.

7. Przynależność administracyjna 1.VI.1975

województwo rzeszowskie

powiat jarosławski

8. Właściciel i jego adres

Mienie Gminy Sieniawa

Nadleśnictwo w Sieniawie

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

10. Rejestr zabytków

A-663

13.07.1994 r.

Nr..... data.....

Forteca Sieniawska powstała zapewne wskutek decyzji sejmiku wiszeńskiego z 1651 r. dot. budowy pogranicznych fortyfikacji dla obrony kraju przed najazdem tatarskim. Potrzeba obronności Polski i rola Sieniawy jako punktu obronnego była ogłaszana już w XVII w. Z czasem nasilała się, a posłowie ziemscy z Sądowej Wiszni udający się na Sejm Walny w Warszawie stale przypominali, że "...potrzeba być widzimy miast i zamków Rzeczypospolitej opatrzenie ..." względnie stwierdzenia podające na tymże sejmiku "... należąca rzeczą do niebezpieczeństwa i wstrętu nieprzyjacielowi prędkiego widzi województwo nasze ufortyfikowane, miasta pograniczne i stołeczne ...".

W 1672 roku Sejmik Wiszeński został zawiadomiony, że Mikołaj Sieniawski na terenie wsi Dybków wznosi od fundamentów fortecę, którą chce nazwać Sieniawą. W 1676 r. Sejm uchwalił tzw. libertację odnoszącą się do nowo założonej Sieniawy. Ponieważ Sieniawa jako zespół obronny znajdowała się w ostatnim paśmie umocnień krajowych od tej strony, trudno jednoznacznie powiedzieć, czy zamiysł stawienia tutaj nowożytniej fortyfikacji przyświecał celom wzmocnienia obronności kraju i był patriotyczną odpowiedzią Mikołaja Sieniawskiego na apele sejmowe czy też celem ochrony prywatnej posiadłości lub wyrazem mody, odwzorowaniem stosunków społecznych i pozycji rodu, czy wreszcie po części wszystkich tych motywacji.

Dwór, wspomniany w dokumentach raz jako dwór, raz jako zamek, otoczony fortyfikacjami ziemnymi oraz ogród powstał w latach 1664-1680 na południowy zachód od kościoła parafialnego w odległości ok. 200 m. Wśród prac wymieniono sypanie wałów, budowę przesklepionych kazamat, podmurowanie fosy względnie wykonanie tamy, zapewne przy odpływie fosy. Podczas budowy dworu dyspozycje Mikołaja Sieniawskiego aby "... dwór dybowski restaurować lub, ... dwór dybowski kończyć wg arbisza...", względnie ..." budynek w zamku w nowym dziedzińcu kończyć prętko aby był przed zimą..." mogą nasuwać przypuszczenie, że istniał starszy dwór dybowski.

Pozostałości fortyfikacji dworu Sieniawskich usytuowane są w południowej części pomiędzy terenami pałacowymi a śródmieściem, skierowane na południe, zachowane po obu stronach drogi wiodącej do Jarosławia (ob. ul. Kościuszki). Zachowana jest ceglana kurtyna o zaskarpowanej ścianie i bastion południowo-zachodni, zniszczony, czytelny jest jego narys, w obrębie którego zachowana jest murowana piwnica i ślady fosy (teren ob. parku miejskiego).

W 1980 r. zostały przez Kazimierza Kuśnierza przeprowadzone badania architektoniczne wątków muru ceglano- oraz zaprawy użytej w zachowanej części muru i kurtyny południowej fortyfikacji ziemno-ceglanych w Sieniawie opracowano w publikacji K. Kuśnierza „Sieniawa” – Aneks 19.

Miały one na celu wyjaśnienie kwestii, czy fortyfikacje te mogły być wznoszone w dwóch różnych etapach co sugerują nieliczne i mało precyzyjne przekazy źródłowe. Badania architektoniczne stwierdziły, że w zachowanych i badanych fragmentach murów występuje cegła ręcznie formowana, obecnie bardzo zniszczona przez brak konserwacji i złe zabezpieczenia. W wielu miejscach brak jest warstwy licowej cegły a odsłonięte wewnętrzne warstwy muru układane są jedynie główkami. Mur układany był bardzo niestarannie co może sugerować pośpiech przy realizacji przedsięwzięcia, tym bardziej, że stawiano go w okresie trwających wojen. Zastosowano ręcznie formowaną cegłę, prawdopodobnie jednorodną, pochodzącą z cegielni w Sieniawie ale o dosyć zróżnicowanych wymiarach. Badania te potwierdzają wznoszenia budowli w dwóch etapach zasadniczo od siebie oddzielonych, a dotychczasowe poglądy o dwóch fazach powstania fortyfikacji, tj. około poł. XVII w. oraz w latach 1664-1680 nie są zgodne z wynikami tych badań.

Podstawowy korpus fortyfikacji do wysokości 3,5 m, a pierwotnie znacznie wyższy, biorąc pod uwagę głębokość fosy oraz grubość nasypu, ob. ul. Kościuszki, zbudowano w jednym czasie, wg źródeł w latach 1664-1680. Wówczas powstały również kazamaty. Ślady zastosowania innego wątku cegieł w górnych partiach kurtyn i bastionu mogły być podyktowane okresowym przerwaniem prac budowlanych na skutek wojen i brakiem środków finansowych po zaborze tureckim w 1672 roku. Prace końcowe podjęto po upływie kilku lat przy współudziale innych majstrów i zastosowaniem nowej techniki budowania z cegły.

14.Kubatura 3.000 m ³	15.Powierzchnia użytkowa 600 m ²	16.Przeznaczenie użytkowe obronne	17.Użytkowanie obecne piwnice - magazyn
18.Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Brak.		19.Stan zachowania(fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycia dachu, wyposażenie i instalacje Stan zachowania murów – zły, w wielu miejscach brak warstwy licowej cegły, co narusza konstrukcję muru, cegła bardzo zniszczona przez brak konserwacji, złe zabezpieczenie i narażenie na szkodliwe warunki mikroklimatyczne. Część południowo-zachodnia porośnięta drzewostanem, bardzo słabo czytelny zarys bastionu. Piwnice niezagospodarowane.	
		20.Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Poddać konserwacji partie murów kurtyny i bastionu oraz oczyścić, zakonserwować i zagospodarować kazamaty przeznaczając je wraz z parkiem kryjącym relikty południowo-zachodniej części fortyfikacji na cele turystyczno-rekreacyjne.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowania)

Muzeum Czartoryskich Kraków skps, 2604. IV

22. Bibliografia

- Kazimierz Kuśnierz – Sieniawa, Rzeszów 1984 r., s. 78, s. 91-92, s. 103, s. 140, s. 230-234
- Bohdan Guerguin – Zamki w Polsce, s. 286
- J. Kubiak – Sieniawa, historie i rozwój przestrzenny „Mówią Wieki”, 1966 r. nr 8
- M. Gosztyła, M. Proksa – Zamki, palace, klasztory woj. przemyskiego, Przemyśl, 1995 r. s. 64-66
- J. Frazik, M. Malanek - Katalog zabytków woj. rzeszowskiego, powiat iarosławski

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsca przechowania, sygnatury)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst

październik 2004 r.

Ryszard Łomacz

[Signature]
POŁUDNIOWO-WSCHODNI INSTYTUT NAUKOWY
ul. Grodzka 3 37-700 PRZEMYŚL
tel. (0-16) 678-73-33 fax (0-16) 678-64-94

plany, rysunki

K. Kuśnierz – Sieniawa, 1984 r.

zdjęcia fotograf.

październik 2004 r.

Ryszard Łomacz

miejsce przechowania negatywów. – WUOZ w Przemyślu

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

wkładka

NR.....

Miejscowość SIENIAWA	2.Obiekt (nazwa jak w karcie) Pozostałości fortyfikacji dworu Sieniawskich	3.Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. historii obiektu
----------------------	--	--

Niezależnie od tego już w 1668 roku musiał być zbudowany lub przebudowany dwór, a w obrębie narysu fortyfikacji w następnych latach pojawiły się nowe obiekty dworskie. Można dopuścić hipotezę, że był starszy dwór natomiast z całą pewnością należy stwierdzić, że fortyfikacja ziemno-ceglana powstała w latach 1664-1680 czego dowodzą informacje o wykonywanych pracach, badania cegieł, zapraw oraz wątków układu cegieł w murze zachowanego bastionu i fragmentów kurtyny południowej oraz fakt powiadomienia sejmu o budowie fortecy.

Na południu od fortyfikacji założono ozdobny ogród kwaterowy. Zespół fortyfikacji dworu i ogród kwaterowy stanowiły jednorodny zespół zintegrowany z całością struktury miejskiej. Fortyfikacje założono na rzucie prostokąta zbliżonym do kwadratu o wymiarach 200 x 250 łokci, z czterema bastionami ziemnymi w narożach i o kurtynach mających ok. 90 m długości. Bastiony po dwa sobie odpowiadające były takie same. Bastiony południowe były większe (czoło – 15 prętów, bark – 5 prętów), wewnątrz nich były kazamaty. Bastiony północne, z uwagi na szczupłość miejsca w jarze Potoku Dybowskiego oraz mniejszą potrzebą obrony, były mniejsze (11 prętów – czoło, bark – 3 pręty).

Główna oś fortyfikacji była zgodna z kierunkiem północ – południe. Biegąc w stronę miasta przechodziła przez bramę w kurtynie, mostek i przypuszczalnie niewielki rawelin chroniący wejście i należący do południowej ściany umocnień miejskich.

Od strony południowej stanowiła podstawę kompozycji ogrodu kwaterowego, zamkniętego w prostokątnym obrysie.

System obronny dworu sprzężony był z systemem umocnień miejskich oraz obronnym wzgórzem dominikańskim.

W wyniku stabilizacji politycznej kraju po zakończeniu wojen północnych oraz zlikwidowaniu niebezpieczeństwa najazdów tatarskich i tureckich obwarowanie miasta jak i dworu nie były już potrzebne. Fortyfikacja dworu istniała jeszcze jakiś czas, a później przed 1781 r. zostały rozebrane.

Dwór istniał nadal w XVIII wieku, przypuszczalnie w latach trzydziestych został opuszczony jako stała siedziba a część jego została przeznaczona na pokoje gościnne wymieniane jeszcze w latach 1746-1760. Później po 1772 roku zniesiono go, rozbierając i porządkując teren. Do likwidacji dworu przyczyniło się również powstanie rezydencji o założeniu parkowym oraz zmiana w układzie komunikacyjnym, która objęła teren dawnego dworu w związku z powstaniem przed 1781 rokiem ulicy Pałacowej, której wytyczenie było zapewne związane z potrzebą uzyskania skrótu drogi dworskiej do miasta oraz Zespołu Dominikanów zamienionego na kościół parafialny. Mogło też być spowodowane przebiegiem traktu jarosławskiego pomiędzy przedmieściem a terenami dworskimi, który przed 1820 rokiem już wchodził w ulicę Pałacową, uaktywniając ją jako główny wjazd do miasta od południa.

Wkładkę założył: październik 2004 r.

Ryszard Łamasz

POŁUDNIOWO-WSCHODNI INSTYTUT NAUKOWY
ul. Grodzka 3 37-700 PRZEMYŚL
tel. (0-16) 678-73-33 fax (0-16) 678-64-95

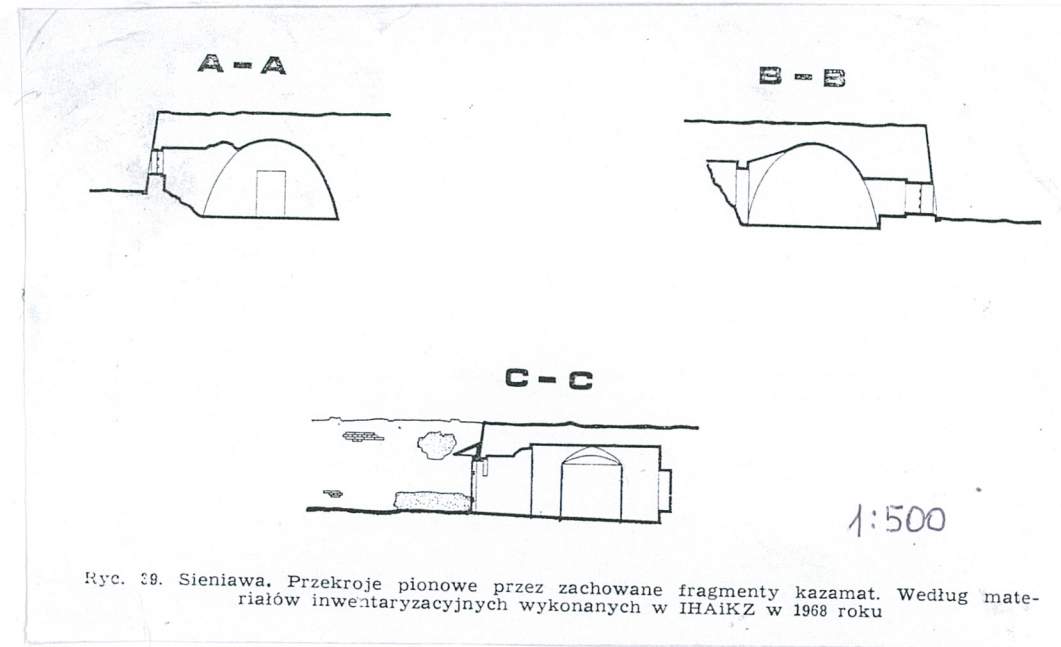
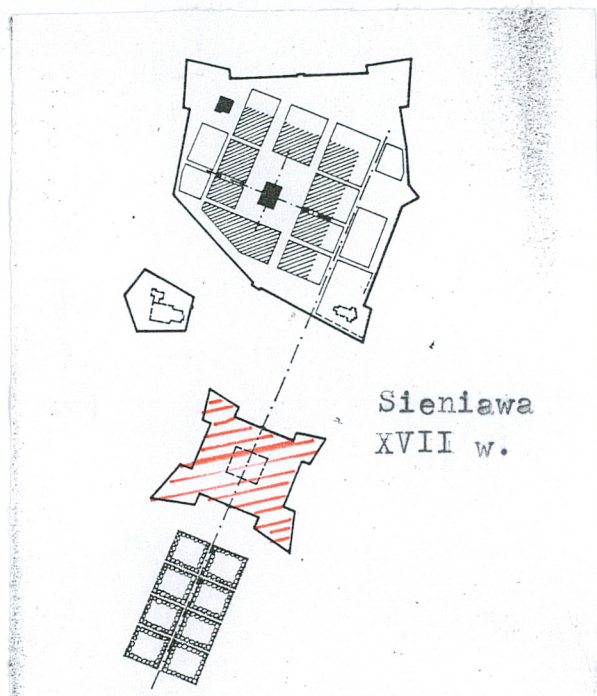
Miejsce przechowywania negatywów – WUOZ w Przemyślu

Miejscowość SIENIAWA

2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Pozostałości
fortyfikacji dworu Sieniawskich

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

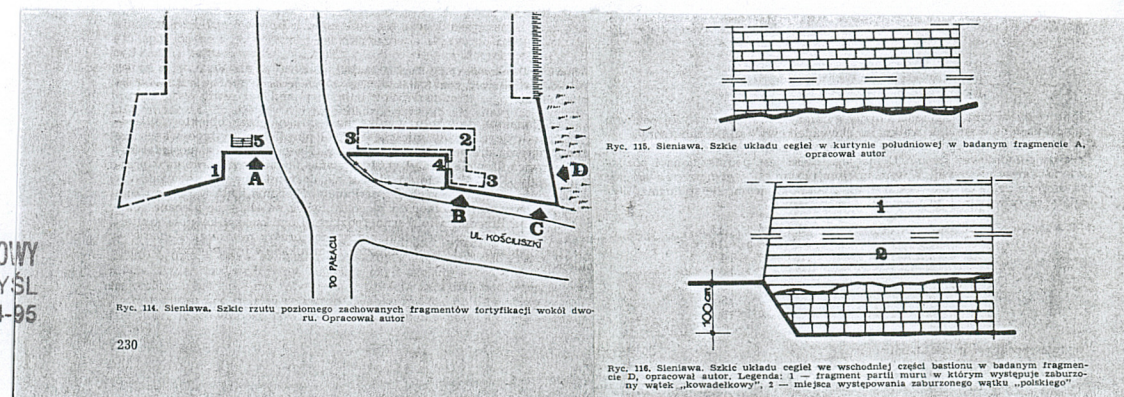

Ryc. 139. Sieniawa. Przekroje pionowe przez zachowane fragmenty kazamat. Według materiałów inwentaryzacyjnych wykonanych w IHAiKZ w 1968 roku

Wkładkę założył: *Ryszard Łamasz*

Miejsce przechowywania negatywów.....

POŁUDNIOWO-WSCHODNI INSTYTUT NAUKOWY
ul. Grodzka 3 37-700 PRZEMYŚL
tel. (0-16) 678-73-33 fax (0-16) 678-64-95

Ryc. 114. Sieniawa. Szkic rzutu poziomego zachowanych fragmentów fortyfikacji wokół dworu. Opracował autor

Ryc. 115. Sieniawa. Szkic układu cegieł w kurtynie południowej w badanym fragmencie A. Opracował autor

Ryc. 116. Sieniawa. Szkic układu cegieł we wschodniej części bastionu w badanym fragmencie D. Opracował autor. Legenda: 1 - fragment partii muru w którym występuje zaburzony wąż „rowadekowy”. 2 - miejsca występowania zaburzonego wążu „podłogowego”

Ilustracje: K. Kusierz - „Sieniawa”

Miejscowość SIENIAWA

2.Obiekt (nazwa jak w karcie) Pozostałości
fortyfikacji dworu Sieniawskich

3.Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

ulica Kościuski i fragm. kurtyny

kurtyna południowa

wejście do kasemat

Wkładkę założył: Ryszard Łemosz

kurtyna południowo-wschodnia

Miejsce przechowywania negatywów.....

POŁUDNIOWO-WSCHODNI INSTYTUT NAUKOWY
ul. Grodzka 3 37-700 PRZEMYŚL
tel. (0-16) 678-73-33 fax (0-16) 678-64-95

Miejscowość SIENIAWA

2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Pozostałości
fortyfikacji dworu Sieniawskich

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

bastion południowo-wschodni

fragm. południowo-zachodniego bastionu

POŁUDNIOWO-WSCHODNI INSTYTUT NAUKOWY
ul. Grodzka 3 37-700 PRZEMYSŁ
tel. (0-16) 678-73-33 fax (0-16) 678-64-95

Wkładkę założył: *Ryszard Łamasz*

Miejsce przechowywania negatywów.....

komora piwniczna